

Τὰ νοσοκομεία στὴν τουρκοκρατούμενη Ἑλλάδα.

Παῦλος Κ. Τούτουζας

Καθηγητῆς - Διευθυντῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰδρύματος Καρδιολογίας (ΕΛ.Ι.ΚΑΡ.)

Μετὰ τὸ 1204 μ.Χ. στὸ Αἰγαῖο παύει ἡ δόξα τῶν ἐλληνικῶν νοσοκομείων. Ξενῶνες, ὡς ἐκεῖνος τῆς Μονῆς Παντοκράτορος καὶ ἄλλοι θὰ γίνουν ἀναμνήσεις, ὅταν θὰ ἔλθει ὁ Μωάμεθ ὁ Πορθητῆς. Παρακολουθοῦν καὶ αὐτὰ τὴ ληλασία, τὴ βαρβαρότητα τῶν κατακτητῶν, τὸν ἐκλατινισμό, τὸ γενιτσαρισμό, τὴ φυγὴ τῶν λογίων καὶ πλουσίων. Τὸ 1453 στὴν οὐσία οἱ Ναοὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὅσοι μένουν ἀνοικτοί, λειτουργοῦνται ἀπὸ τοὺς λίγους «ἀγραμμάτους» καὶ πιστοὺς. Ἐκεῖ θὰ συνεχίζεται ἡ Ὁρθόδοξη Λατρεία καὶ θὰ ὑπάρχει ἡ φτωχὴ ἐλληνικὴ φωνή. Ἐκεῖ οἱ ἐξ ἀνάγκης καὶ οἱ ἐκ πεποιθήσεως ἀνιδιοτελεῖς θὰ στηρίζουν τὸν πλησίον μὲ πίστη στὸ Θεὸ καὶ στὸ ἐθνικὸ συμφέρον. Στὴν Ἐκκλησία, ἰδιαίτερος στὶς Μονὲς μὲ παρελθὸν σὲ νοσοκομειακὴ δραστηριότητα, ἀσκείται ἐνίοτε ἡ Ἱατρικὴ στὸν πάσχοντα ὄχι μόνον ἐμπειρικά, ἀλλὰ καὶ ἐπαγγελματικά, μὲ ὅλες βεβαίως τὶς στερεώσεις. Ὡστε τὸν 15ο, τὸν 16ο, τὸν 17ο αἰῶνα ἡ ἀδύναμη εἰς ἀριθμοὺς προσώπων, σὲ πλούτη καὶ παιδεία, ἐλληνορθόδοξη ψυχὴ δραστηριοποιεῖται στὶς Μονὲς καὶ γενικὰ τὶς Ἐκκλησίες μὲ κεφάλαιο τὴν παράδοση πράξεων καὶ συγγραμμάτων τῆς βυζαντινῆς ἀκμῆς. Ἔτσι κατὰ τὴν μακρὰ περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας ἐμφανίζονται τόποι νοσηλείας ἀσθενούντων στὸ Αἰγαῖο. Ἡ παρουσία τους εἶναι ἔκδηλη κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης τὸν 19ο αἰῶνα, ὡς σημειοῦται ἀπὸ πολλοὺς συγγραφεῖς. Ἀνάμεσα

σ' αὐτὲς τὶς νοσηλευτικὲς μονάδες ὑπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγὸ ἀναφέρονται συχνὰ ἡ **Νοσηλευτικὴ τῆς Μονῆς Ἁγίας Φιλοθέης** στὴν Ἀθήνα. Λειτουργοῦσε μέχρι τὸ 1859, ἡ ὁποία, πέραν τοῦ Νοσοκομείου, διέθετε Ὁρφανοτροφεῖο καὶ Παρθενοῦνα-ἐκπαιδευτήριον γιὰ τὶς γυναῖκες. Μάλιστα ἡ νοσηλεία περιελάμβανε καὶ ἀσθενεῖς ἄλλου δόγματος ἢ θρησκείας. Ὑποστηρίζεται ὅτι ἡ Μονὴ αὐτὴ κάλυπτε ὅλες τὶς ἀνάγκες τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἀθήνας, ποὺ ἦταν περὶ τὶς 10.000.

Νοσηλευτικὴ Μονάδα λειτουργοῦσε ἐπίσης στὴ **Μονὴ Προύσης Εὐρυτανίας**, στὴν ὁποία κατ' ἐπανάληψη νοσηλεύτηκε ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης. Ἄλλη **Νοσηλευτικὴ Μονάδα ἦταν ἡ Μονὴ τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ Βοιωτίας**, σπουδαῖο θεραπευτήριον τῆς περιοχῆς, ὡς μαρτυρεῖ καὶ ἡ πρόσφατη βιβλιογραφία. Συγκεκριμένα κατὰ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος, τὸ 1896, δημοσιεύθηκε ἐνδιαφέρον ἰατρικὸ ἄρθρον θεραπείας παροξυσμικῆς (ὑπερκοιλιακῆς) ταχυκαρδίας τοῦ ἱατροῦ Γ.Ν. Παπαναστασίου ἀπὸ τὴν Ἀράχωβα. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἁρθρου ἦταν ἐντυπωσιασμένος ἀπὸ τὴν μέθοδο τοῦ Δανιὴλ ἱερομονάχου. Τὰ ἀποτελέσματα μαλάξεων τοῦ καρωτιδικοῦ κόλπου, ἐπὶ ἀσθενοῦς μὲ παροξυσμικὴ ταχυκαρδία ἄνω τῶν 160 παλμῶν, ἦσαν θεαματικά καὶ ἡ καρδιὰ χτυποῦσε πάλι κανονικὰ μὲ 60-70 παλμοὺς τὸ λεπτό. Ἡ μέθοδος θεραπείας στὴ Μονὴ πρέπει νὰ εἶναι παλαιά, πολλῶν ἐτῶν, ὡς προκύπτει καὶ ἀπὸ τὴν περιγραφὴν ποὺ ἀκολουθεῖ καί, ἰδιαίτερος, ἀπὸ

τήν προσέγγιση τοῦ πιθανοῦ μηχανισμοῦ καταστολῆς. Ἐν προκειμένῳ ὁ ἰατρός Γ.Ν. Παπαναστασίου γράφει: «Μεταβὰς χάριν ἀναφυκῆς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου ἐνεστῶτος ἔτους (1896) ἐν τῇ ἱερᾷ Μονῇ Ὁσίου Λουκᾶ καὶ ἐπισκεψάμενος ἱερομόναχον τινὰ πάσχοντα ὑπὸ νευρικῶν παλμῶν ὑφ' ὧν ἀπὸ τεσσαρακονταετίας βασανίζεται, ἐντυπωσιάσθην ἀπὸ ἀνεκτίμητον θεραπευτικὸν ὄπλον, τὸ ὁποῖον οὐδαμοῦ, ὡς ἡμεῖς τουλάχιστον γνωρίζομεν, συνιστᾶται ὡς θεραπευτικὴ ἀγωγή. Ὁ πάσχων, ἄγων τὸ ἐξηκοστὸν τέταρτον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἱερομόναχος, βραχυλαιμὸς, ἔχει κράσιν καλήν. Οἱ παροξυσμοὶ τῆς ταχυκαρδίας κατ' ἀρχὰς διήρουν 20-24 ὥρες καὶ ἄλλοτε ὀλιγώτερον, μόνον 30 λεπτά. Τὰ τελευταῖα ἔτη αἱ κρίσεις ἦσαν συχνότεραι. Ἴδον πῶς ἐκτελεῖ τὴν ἀπλὴν ἀλλὰ τόσον εὐεργετικὴν θεραπευτικὴν ἀγωγήν. Ἀναπαύεται ἐπὶ τῆς κλίνης καὶ στηρίζει τὰ νῶτα ἐπὶ προσκεφαλαίων ἀποτελούντων κεκλιμένον ἐπίπεδον. Ἡ κεφαλὴ βλέπει πρὸς τὰ πρόσω καὶ ἐν τοιαύτῃ θέσει, ὥστε νὰ μὴ εὐρίσκειται οὔτε ἐν κάμψει οὔτε ἐν ἐκτάσει. Ὁ ἀσθενὴς τοποθετεῖ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀριστερὰν χεῖρα ἐπὶ τῆς τραχηλικῆς χώρας, συλλαμβάνων οὕτως εἰπεῖν ταύτην, οὕτως ὥστε διὰ τῶν δακτύλων αὐτῆς (πλὴν τοῦ ἀντίχειρος) συμπαρατεταγμένων προστριβεται ἡ χώρα τοῦ δεξιοῦ κάτω τραχηλικοῦ τριγώνου, ἐνῶ ὁ ἀντίχειρ τῆς ἰδίας χειρὸς δράττεται τοῦ κάτω ἀριστεροῦ τραχηλικοῦ τριγώνου. Ἐν τοιαύτῃ θέσει, ὅταν ὁ ὄνυξ τοῦ μικροῦ δακτύλου εὐρίσκειται κατὰ τὸ μέσον τῆς κάτω πλευρᾶς τοῦ δεξιοῦ κάτω τραχηλικοῦ τριγώνου, διὰ τῶν δακτύλων ἡ προστριβὴ γίνεται ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ἐπαναφέρονται εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν θέσιν καὶ ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἰδία προστριβὴ. Μετὰ δέκα-εἴκοσι τοιαύτας ἐπανειλημμένας προστριβὰς καὶ μετ' ἐλαφρὰν στροφὴν

τῆς κεφαλῆς πρὸς τὰ δεξιὰ οἱ παλμοὶ καταπαύουσι. Σημειωτέον ὅτι ἡ ἄνω μάλαξις τελεῖται καὶ ἐπὶ ἔδρας καθήμενον τοῦ ἀρρώστου».

Ὡστε οἱ περίφημες μαλάξεις τοῦ καρωτιδιοῦ κόλπου, πρὸς κατάπαυση τῆς κρίσης ὑπερκοιλιακῆς παροξυσμικῆς ταχυκαρδίας, γίνονταν στὴ Μονὴ τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ πολλὰ χρόνια πρὶν τὸ 1889, ὅτε ὁ Γάλλος Bouveret περιέγραψε δύο περιπτώσεις αὐτῆς τῆς παθήσεως καὶ ἔκτοτε φέρει τὸ ὄνομά του, νόσος τοῦ Bouveret, χωρὶς ὅμως νὰ ἀναφέρεται ἢ θεραπεία.

Γνωστὲς Μονὲς ἐπίσης, στὶς ὁποῖες λειτουργοῦσαν νοσηλευτικὲς μονάδες, ἦσαν ἐκεῖνες τῆς **Μονῆς Προφήτου Ἡλία Ἀστακοῦ, Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου στὸ Καστρί Κυνοῦρίας, Μονὴ τῆς Ἁγίας Τριάδος τοῦ Μετοχίου Γιαννουθᾶ Σαρανταπόρου, Μονὴ Κανδήλας Μαντινείας, Μονὴ τῆς Εὐαγγελιστρίας Σκιαθοῦ**, ἡ ὁποία χρησιμοποιήθηκε ὡς στρατιωτικὸ Νοσοκομεῖο, **Μονὴ Ἁγίου Γεωργίου Ἄργους, Γυναικεία Μονὴ τῶν Ψαρῶν**, στὴν ὁποία λειτούργησε Νοσοκομεῖο μέχρι τὴν καταστροφὴ τοῦ νησιοῦ τὸ 1824 κ.ἄ. Καθ' ὅλη τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας καὶ στοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνες οἱ Ἑλληνίδες προσέφεραν τὶς νοσηλευτικὲς φροντίδες τους στὰ πεδία τῶν μαχῶν καὶ τοὺς ἀγωνιστές. Σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις οἱ Ἑλληνίδες ἔκαναν τὸ σπῆτι τους Νοσοκομεῖο, ὅπως ἡ **Μαντῶ Μαυρογένους**, ἢ **Ἀλιὰνα Ἰγγλέζου** στὸ Μεσολόγγι καὶ ἄλλες.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση ὑπῆρχαν ἀρκετοὶ γιατροί, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἀσκηθεῖ στὴν **Πρακτικὴ Ἱατρικὴ Σχολὴ τῆς Μονῆς Πετροάκη** σὲ διάφορες νοσηλευτικὲς μονάδες καὶ ὀρισμένοι στὸ ἐξωτερικό, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Καποδίστριας. Τὸ 1829 ἀντιμετώπισθη ἐπιδημία πανώλης μετ' ἐπιτυχία.

